

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BACH301-OBE-2023-VÅR-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	11-05-2023 09:00 CEST	Termin:	2023 VÅR
Sluttdato:	25-05-2023 14:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave - Bergen		
Flowkode:	203 BACH301 1 OBE 2023 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	361
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	11700
----------------------	-------

Egenerklæring *: Ja
Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert
oppgavetittelen på
norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	25
Andre medlemmer i gruppen:	338

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Inkludering av barn med særskilte behov i utelek

Inclusion of children with special needs in outdoor play

Kandidatnummer: 361 & 338

BLUBACH301 2022/2023

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Veileder: Bernadette Pree

Innleveringsdato: 25.05.2023

Antall ord: 11700

Abstract

This bachelor thesis concerns the following issue: “How does the educational leader work towards the inclusion of children with special needs in outdoor play?”.

In order to be able to answer this question, we have interviewed two educational leaders and one special education leader in three different kindergartens. We have then connected relevant theory to the results. The aim of the research is to gain more knowledge about the topic, and gain an insight into how the educational leader facilitates their work in connection to the topic.

The key findings we have made in this research is that it is important to be open and answer all questions that children have. At the same time, it is crucial what attitudes you have towards children with special needs. We have also found that the adult role is a central part of the inclusion of children with special needs in outdoor play. Another discovery we made in the thesis is that the educational leader collaborates with external institutions and that they use various educational tools to adapt to the child’s needs.

Forord

Denne bacheloroppgaven markerer slutten på vårt treårige studieløp på barnehagelærerutdanningen ved Høgskulen på Vestlandet. Det har vært en krevende prosess hvor vi noen dager har kjent på frustrasjon og stress, mens andre dager har vært fylt med motivasjon og mestring.

Vi vil starte med å takke vår veileder for at hun alltid har vært tilgjengelig, stilt opp og gitt konstruktive tilbakemeldinger gjennom hele vår forskningsprosess. Vi ønsker også å rette en takk til informantene våre for at de ønsket å stille opp på intervju. Svarene har vært til god hjelp for å kunne skrive denne bacheloroppgaven.

Til slutt vil vi rette en stor takk til familie og venner som har støttet oss. Vi hadde ikke klart det uten deres motiverende samtaler.

Tusen hjertelig takk!

Bergen, 25/05-23.

Innholdsfortegnelse

Abstract	2
Forord.....	3
1.0 Innledning	6
1.1 Bakgrunn for tema	6
1.2 Historisk tilbakeblikk	8
1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål	9
1.4 Avgrensning.....	10
1.5 Oppgavens oppbygging.....	10
2.0 Teori.....	11
2.1 Inkludering.....	11
2.2 Særskilte behov	12
2.3 Utelek	14
2.4 Proksimal utviklingszone.....	15
2.5 Pedagogisk ledelse	16
2.6 Pedagogiske verktøy	17
3.0 Metode	18
3.1 Kvalitativ og kvantitativ metode.....	19
3.2 Valg av metode	19
3.3 Relevans og pålitelighet	20
3.4 Valg av informanter	21
3.5 Transkribering	22
3.6 Etiske retningslinjer.....	22
4.0 Presentasjon av funn.....	24
4.1 Inkludering.....	24
4.2 Utelek	26
4.3 Samarbeid, pedagogisk ledelse og pedagogiske verktøy.....	27
5.0 Drøfting av funn.....	30
5.1 Forståelse av inkluderingsbegrepet	30
5.2 Inkludering av alle i lek på tur	32
5.3 Samarbeid, pedagogiske ledelse og pedagogiske verktøy.....	35
6.0 Oppsummering og konklusjon	39

<i>6.1 Veien videre</i>	40
7.0 Litteraturliste	41
Vedlegg	46
<i>Vedlegg 1: Intervjuguide</i>	46
<i>Vedlegg 2: informasjons og samtykkeskjema</i>	48
<i>Vedlegg 3: Vurdering av NSD-søknad</i>	51

1.0 Innledning

Begrepet inkludering har de siste årene gått gjennom en endring fra et ønske om at barn med særskilte behov skal bli integrert, til ønsket om at alle skal bli inkludert i samfunnet (Nordahl & ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging, 2018, s. 25). I dag blir inkludering sett på som et overordnet prinsipp i barnehagens virksomhet (Sjøvik, 2014, s. 38). Rammeplanen for barnehagen (2017, s. 7) skriver at barnehagens samfunnsmandat er å ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Vi ønsker i dette forskningsprosjektet å rette søkelys mot barn med særskilte behov og hvordan de blir inkludert i barnegruppen og fellesskapet. Både rammeplanen for barnehagen og barnehageloven (2005, §31) skriver at barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra tilrettelegging får den støtten som er nødvendig for et likeverdig og inkluderende tilbud (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 40).

Rammeplanen for barnehagen (2017, s. 9) skriver at barnehagen skal bruke mangfold som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og støtte, styrke og følge opp alle barn ut fra hver enkeltes individuelle forutsetninger. Barnehagen skal være et inkluderende fellesskap med plass til hvert enkelt barn (Sjøvik, 2014, s. 41). Dette forutsetter at barnehagen bidrar til at alle barn føler seg sett og anerkjent for den de er, og at deres verdi i fellesskapet blir synliggjort (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). I tråd med dette vil vi se på hvordan pedagogisk leder arbeider for å inkludere barn med særskilte behov i utelek, samt samarbeid med eksterne instanser og hvilke pedagogiske verktøy som blir brukt i tilretteleggingen.

1.1 Bakgrunn for tema

Før vi gikk i gang med forskningsprosjektet, gjennomførte vi flere søk etter forskning om tilrettelegging og inkludering av barn med særskilte behov i utelek. Det viste seg å være vanskelig å finne, og det kan se ut som det har vært nedprioritert å forske på dette tidligere. I en sammensatt artikkel er det samlet en oversikt over flere kvalitative forskningsartikler. Artikkelen tar for seg hvordan lek i naturen kan ha innvirkning på barns samspill. Her er det fokus på alle barn bortsett fra barn med særskilte behov. Allerede her kan vi se en type ekskludering, ved at de er satt utenfor forskningsprosjektet og ikke blir regnet som en del av fellesskapet (Prins, Van der Wilt, Van der Veen & Hovinga, 2022, s.1-13).

Begrunnelse for valg av tema baserer seg i stor grad på bakgrunn av vår manglende kunnskap om barn med særskilte behov, og et ønske om å lære mer om temaet. Vi ser på inkludering av alle barn som spesielt viktig i barnehagen, og ønsker å støtte oss på det rammeplanen for barnehagen (2017, s. 20) sier om barnehagens ansvar for å legge til rette for et inkluderende miljø der alle kan delta og erfare glede i lek.

De siste årene har inkludering og tilrettelegging i barnehagen vært et omdiskutert tema. I Meld. St. 6 (2019-2020) skriver regjeringen at det er store kvalitetsforskjeller i forhold til tilrettelegging av barn med særskilte behov. Ikke alle får tilrettelegging slik de behøver, og mange barn får hjelp for sent. Det vil føre til at flere barn møter en hverdag der de ikke blir sett og forstått, og utvikler seg i mindre grad enn dersom de hadde fått et bedre tilrettelagt opplegg. Et kontinuerlig fokus på inkludering og tidlig innsats er helt grunnleggende for at barn skal få like muligheter til læring og allsidig utvikling (Meld. St. 6 (2019-2020)).

I møte med praksis og jobb har vi erfart at barn med særskilte behov noen ganger ikke får være med på tur. Dette blir begrunnet med at det krever en ekstra ressurs, noe som barnehagen ikke har bemanning til når spesialpedagog ikke er på jobb. I andre tilfeller blir den felles turdagen byttet ut med trening i barnehagen.

I Meld. St. 41 (2008-2009) presiserer regjeringen at barn med særskilte behov belyser barn som har behov for ekstra omsorg, læring og utvikling. Videre skriver regjeringen at særskilte behov kan være barn med diagnose, men det trenger ikke å være det. Alle barn kan ha sine særskilte behov. Dette kan være med tanke på for eksempel språkutvikling, nedsatt funksjonsevne, tilknytningsvansker og læringsvansker (Meld. St. 41 (2008-2009)).

Barn med særskilte behov regnes som en mangfoldig gruppe, likevel har vi valgt å ikke fokusere på en spesiell diagnose. Dette på bakgrunn av noe en av informantene våre sa så fint: *“barn med særskilte behov har de samme behovene på lik linje som alle andre barn, men noen vil også ha behov for en eller annen form for tilrettelegging. Vi er alle forskjellige og vil derfor ha ulike behov som er særskilte for den enkelte”*.

Gjennom disse tre årene på barnehagelærerutdanningen har vi hatt lite pensum om barn med særskilte behov. Vi har dermed ikke tilegnet oss nok kunnskap om hvordan vi skal møte og tilrettelegge for disse barna. Gjennom praksis har vi fått erfare barn med særskilte behov, men

ikke noe om hvilke arbeidsmåter som blir brukt i arbeidet med barna. For lite kunnskap vil gjøre at vi er lite rustet for å kunne følge opp barn med særskilte behov på best mulig måte, samt gi de den nødvendige hjelpen de trenger.

1.2 Historisk tilbakeblikk

For et innblikk i hvordan holdninger og synet på barn har endret seg, beveger vi oss tilbake til 1800-tallet. Det startet med at barn med særskilte behov ble ekskludert fra samfunnet. De som var annerledes ble plassert i asylmottak mens foreldrene var på jobb. Hensikten var at barna skulle lære seg å takle livet og videre skolegang bedre, samt få omsorg, oppdragelse og undervisning. Over 100 barn kunne være samlet på asylet, der bare tre-fire voksne passet på dem. Liten plass og mange barn begrenset både innholdet og arbeidsmåtene. Synet på barn var preget av at de skulle lære seg å gjøre nytte for seg. For eksempel bidro ting som barna laget til finansiering av den daglige driften av asylet. Leken ble ikke vektlagt, og barna kunne kun leke i pausene (Sjøvik, 2014, s. 20-21).

Først på 1870-tallet når de frøbelske barnehagene kom forandret pedagogikken seg. Friedrich Fröbels pedagogikk (1782-1852) var at barnehagen skulle være et tilbud for alle barn, basert på barnas interesser og ikke samfunnets. Fröbel la vekt på at leken skulle være en sentral del av pedagogikken, og presiserte at koblingen mellom lek og læring var viktig. Det sies at leken har hatt en gjennomgripende innflytelse i barnehagen på grunn av Fröbel (Greve, Jansen og Solheim. 2014, s.20-22).

Synet på barn og inkludering snudde da den første barnehageloven kom til Norge i 1975. Her gikk fokuset fra en ekskluderende til en inkluderende tilnærming. Loven slo fast at barnehagen i samarbeid med foreldre skulle gi gode utviklings- og læringsmuligheter, samt at barn med spesielle behov skulle få prioritert barnehageplass (Sjøvik, 2014, s. 27-29). I tillegg til barnehageloven legger også rammeplanen for barnehagen føringer for arbeidet mot et inkluderende tilbud for alle. Rammeplanen ble først vedtatt i 1994, og har siden da blitt utarbeidet til den nyeste ble utgitt i 2017 (Meld. St. 19 2015-2016). Rammeplanen er styringsdokumentet til barnehagen og skal brukes i all planlegging og gjennomføring av aktiviteter. I rammeplanen for barnehagen (2017, s.3) står det at barnehagen skal gi rom for

ulike typer lek, både inne og ute. Utelek er en viktig tradisjon som må ivaretas, og som alltid har stått sterkt i den norske kulturen og i samfunnet (Fasting, 2017, s. 15).

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

For å få en barnehagehverdag der alle barn skal føle seg sett og hørt trenger vi kompetente voksne som samarbeider med felles pedagogisk grunnsyn og et felles mål. Gjennom dette forskningsprosjektet ønsker vi å kartlegge hvordan pedagogisk leder arbeider for å tilrettelegge for barn med særskilte behov i utelek for å skape en hverdag der lek, læring, utvikling og mestring står sentralt. På bakgrunn av dette har vi formulert følgende problemstilling:

“Hvordan tilrettelegger pedagogisk leder for inkludering av barn med særskilte behov i utelek?”

Problemstillingen tar for seg pedagogisk ledelse, inkluderingsbegrepet, særskilte behov, utelek og pedagogiske verktøy. Alle er viktige begreper som vi skal komme tilbake til senere.

For å skape en helhetlig forståelse har vi valgt å bruke tre forskningsspørsmål for å underbygge problemstillingen vår:

- 1. Hvordan sørger pedagogisk leder for at alle barn, uavhengig av forutsetning, skal bli inkludert i barnegruppen?*
- 2. Hvordan arbeider pedagogisk leder for at alle skal få være ute og delta i lek på tur, uansett forutsetning?*
- 3. Hvordan samarbeider pedagogisk leder med eksterne instanser i tilretteleggingen av uteleken?*

I det første spørsmålet ønsker vi innblikk i hvordan pedagogisk leder arbeider med inkludering og toleranse for alle barn på avdelingen. Det andre spørsmålet tar for seg hvordan pedagogisk leder arbeider for å oppnå inkludering på tur. I det tredje og siste spørsmålet ønsker vi å få innblikk i kompetanse, samarbeid med eksterne instanser og hvilke pedagogiske verktøy som blir brukt.

1.4 Avgrensning

Vi ønsker å presisere at når vi snakker om utelek, mener vi lek på tur. Gjennom studiet har vi sett hvor stor egenverdi utelek har for barn. Naturen byr på muligheter til å bruke alle sansene, og er en mangfoldig læringsarena som gir utfordringer og mestring for hvert enkelt barn ut fra sine forutsetninger.

Når vi snakker om eksterne instanser, snakker vi om PPT. PPT-tjenesten skal hjelpe skoler og barnehager med tilrettelegging for barn med behov for særskilt hjelp. Samarbeidet bidrar til tidlig innsats og forebygging (Utdanningsdirektoratet, 2022).

På grunn av oppgavens omfang har vi valgt å ikke legge vekt på foreldresamarbeid. Det er likevel viktig å understreke at foreldre er barnehagens viktigste samarbeidspartnere.

Barnehageloven (2005, § 31) og rammeplanen vektlegger at barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeid og god dialog med foreldre (Kunnskapsdepartementet, 2017, s.29).

For barn med særskilte behov vil spesialpedagogisk hjelp foregå i tett samarbeid med foreldre for å jobbe for barnets beste (Glaser, 2018, s. 143).

1.5 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i 6 kapitler. Det første kapitlet tar for seg bakgrunn for tema, problemstilling og forskningsspørsmål. I det andre kapitlet presenteres teori. I det tredje kapitlet skriver vi om metode og begrunnelse av metode. Videre i det fjerde kapitlet tar vi for oss presentasjon av våre funn. Det femte kapitlet omhandler drøfting av funn opp mot forskningsspørsmål og teori. Til slutt i det sjette kapitlet legger vi frem en konklusjon ut fra våre funn.

2.0 Teori

I dette kapittelet vil vi gjøre rede for teoretiske begreper som vi vektlegger i oppgaven. I vår problemstilling har inkludering en stor og sentral rolle. Derfor har vi valgt å starte med å definere begrepet. Videre tar vi for oss særskilte behov, utelek, proksimal utviklingszone, pedagogisk ledelse og til slutt pedagogiske verktøy.

2.1 Inkludering

Prinsippet om en inkluderende barnehage har siden den første barnehageloven kom i 1975 stått sterkt i barnehagens arbeid, likevel er ikke begrepet definert verken i rammeplanen eller barnehageloven (Sjøvik, 2014, s. 27). Ifølge Arnesen (2017, s. 22) angår inkludering likestilling, likeverd og sosial rettferdighet på tvers av forskjeller basert på kjønn, etnisitet, funksjonsevne, sosial og kulturell bakgrunn og språk. Mørland (2008, s. 12) skriver at “målet med inkludering er ikke likhet, men variasjon og respekt for ulikhet, som igjen er en forutsetning for demokrati”.

Videre omtaler Mørland (2008, s. 12) inkludering som en aktiv prosess som ikke kan oppnås en gang for alle, men må tilstrebes gjennom en kontinuerlig forbedringsprosess og baseres på gjensidighet. Det vil si at prosessen hele tiden må jobbes med. Moe & Valseth i Sjøvik (2014, s. 356) sier at personalet blir viktige aktører for å skape trygghet og aksept rundt det å være forskjellig, og en barnehagehverdag der alle barn skal oppleve å bli sett og hørt. Inkludering innebærer å legge til rette for at hvert enkelt barn skal finne sin naturlige plass i barnegruppen (Sjøvik, 2014, s. 41). For å oppnå inkludering må pedagogisk leder arbeide sammen med personalet for å oppnå en best mulig kvalitet i barnehagearbeidet, og veien mot en inkluderende barnehage der grunntanken er at alle skal tilpasse seg hverandre (Sjøvik, 2014, s. 356).

En inkluderende barnehage blir ifølge Moe & Valseth i Sjøvik (2014, s. 354) omtalt som en barnehage som vektlegger møtet mellom individet og samfunnet der barna skal utvikle respekt for mangfold, variasjoner og ulikheter. Vi er alle forskjellige, forskjelligheten skal verdsettes. Barn med særskilte behov har i forhold til for eksempel lek og vennskap de samme behovene på lik linje som alle andre barn. Vi som voksne rollemodeller må tilrettelegge

miljøet for alle barn, også for barn som har behov for ekstra støtte. I barnehagen ses inkludering blant annet i sammenheng med å tilrettelegge for sosial deltagelse. For å oppnå dette må det komme frem i det pedagogiske arbeidet at barn kan delta ut fra egne behov og forutsetninger (Nordahl & ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging, 2018, s. 52).

Rammeplanen for barnehagen (2017, s. 20) sier barnehagen har et særlig ansvar med å “fremme et inkluderende miljø der alle barna kan delta i lek og erfare glede i lek”.

For barn med særskilte behov kan små lekegrupper være en fin måte for barna å finne sin plass i leken, og utvikle sin lekekompetanse (Hoven & Mørland, 2014, s. 248). Lekegrupper går ut på at det er de voksnes ansvar å sette i gang leken, mens barna bestemmer hva leken skal inneholde. Ved at barna selv får bestemme hva som skal prege leken utvikles barnas sosiale kompetanse i samspill med andre barn (Hoven & Mørland, 2014, s. 248).

Sosial kompetanse er en forutsetning for å trives i et fellesskap sammen med andre og omhandler ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom samspill. Ved å tilegne seg sosial kompetanse gjennom lekegrupper har barnet mulighet til å fremstå som en god lekekamerat som kan samhandle, og tilpasse seg andre barn som danner et godt grunnlag for vennskap (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22).

Øknes & Greve (2015, s. 56) skriver at vennsksapsrelasjoner gir barna glede over å være sammen, glede over fellesskapsfølelse, opplevelse av å skape noe sammen og felles humor. På en avdeling ønsker vi å arbeide for at alle skal bli sett, inkludert og føle tilhørighet i barnegruppen.

2.2 Særskilte behov

Barn med særskilte behov omhandler barn som av ulike grunner har behov for ekstra hjelp og tilrettelegging for å tilegne seg kunnskap og ferdigheter. De utgjør en mangfoldig gruppe, som gjør at det er vanskelig å si noe om kriterier for hvilke barn som trenger spesialpedagogisk hjelp, hvor mye og hva slags hjelp det enkelte barnet trenger (Sjøvik, 2014, s. 19). Spesialpedagogisk hjelp skal bidra til at barn med særskilte behov får et likeverdig barnehagetilbud på lik linje som alle andre barn (Glaser, 2018, s. 146).

Rammeplanen for barnehagen og barnehageloven §31 sikrer rett til spesialpedagogisk

hjelp for barn dersom de har særlig behov for det. Hensikten er å bidra til tidlig innsats og støtte med for eksempel språklige og sosiale ferdigheter, der hjelpen enten kan gis i gruppe eller individuelt (Barnehageloven, 2005, §31).

For at barnet skal få spesialpedagogisk hjelp må PPT ta en sakkyndig vurdering. Barnehagen har ansvar for å fange opp problemet, og drøfte det videre med eksterne instanser, som for eksempel PPT (Glaser, 2018, s. 152). PPT har på den andre siden ansvar med å bistå barnehagene i arbeidet med kompetanse- og utviklingsutvikling, for å best mulig tilrettelegge for et likeverdig tilbud, på individ- og systemnivå (Glaser, 2018, s. 157).

Å fange opp problemet tidlig er en viktig faktor for tidlig innsats. Noe som vil si at det kan bidra til å forbygge utestenging, mobbing, og sosiale forskjeller. Tidlig innsats kan ha to betydninger. Det kan være i starten av barnets liv eller raskt etter en utfordring er identifisert. Dersom man kommer i gang på et tidlig tidspunkt kan vansker som er oppdaget jobbes med, slik at atferdsmønster eller negative følelser ikke preger barns læring, utvikling og relasjoner (Gunnestad, 2022, s. 64).

En viktig del av arbeidet med tilrettelegging for barn med særskilte behov vil være i møte med eksterne instanser, som for eksempel fysioterapeut, logoped, kiropraktor eller PPT. For noen barn kan diagnosen være avdekket før de begynner i barnehagen, som gjør at barnet kan få et støtteapparat rundt seg allerede fra start. I andre tilfeller blir diagnosen avdekket i barnehagen i samarbeid med eksterne instanser (Moen & Svendsen, 2014, s. 103). I henhold til dette er det viktig med personale som har nødvendig kompetanse om hva man skal se etter, og hvordan man skal ivareta barnas rettigheter.

Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging konkluderte i sin rapport at barn og unge ofte møter ansatte med liten formell spesialpedagogisk kompetanse (Nordahl & ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging, 2018, s.7). Gotvassli (2020, s. 108) opplyser at personalets kompetanse er en viktig ressurs for å gi et godt tilbud. Dette fremmer også Kunnskapsdepartementet (2017, s.7) som skriver at "personalets kompetanse er den viktigste forutsetningen for at barnehagen kan være en arena for omsorg, oppdragelse, lek og læring, språkutvikling og sosial utjevning".

2.3 Utelek

Rammeplanen (2017, s. 20) vektlegger at leken skal ha en sentral plass i barnehagen, der lekens egenverdi skal anerkjennes. Leken skal være en arena for barns utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling. I Meld.St 19 legges det frem at leken er barnas grunnleggende læringsform, og at barnehagen derfor har en viktig oppgave med å gi barna lek og utfordring på barns premisser (Meld St. 19 (2015-2016)).

Vi kan se på leken som et redskap for utvikling og læring. For barn er relasjoner og samspill med andre barn en viktig faktor i leken. Det er gjennom et positivt samspill leken utvikles (Öhman, 2012, s.192). Barn lærer i fellesskap, de etterligner andre, imiterer andres bevegelser eller handlinger (Öhman, 2012, s.185).

Nordahl (2018, s. 65) poengterer at leken i barnehagen er barns viktigste sosialiseringsarena. Leken kan ses i sammenheng med utvikling og sosialisering, der de to prosessene påvirker hverandre. I forhold til dette er leken betydelig gjennom opplevelsene leken gir, men også for å utvikle følelse av tilhørighet og sosial tilknytning (Lillemyr, 2011, s. 34-35).

Når vi ser på utelek har utelek en viktig plass i barns liv. Gjennom uteleken får barna mulighet til å bruke kroppen, og være i sosialt samspill med både voksne og barn som legger et godt grunnlag for livsmestring og helse. Lek i naturen handler om å bli kjent i omgivelsene, se muligheter, oppleve mestring og få bevegelsestrening. Barna får også mulighet til å få gode naturopplevelser, finne glede og frihetsfølelse (Fasting, 2017, s. 19).

Naturen som lekearena tilbyr utfordringer og opplevelser til hvert enkelt barn, og etter sine forutsetninger. I barnehagens lekeområde har vi ofte definerte lekeelementer som er laget for en bestemt bevegelsesløsning, men i naturen kan vi finne et mangfold av forskjellige måter å løse en bevegelsesoppgave på. Barnet vil kunne løse oppgaven etter sine forutsetninger, og hele tiden utforske hvordan de kan søke nye utfordringer (Lysklett, 2013, s. 46). At barn har ulike utgangspunkt skal tas hensyn til, noe som også står sterkt i rammeplanen for barnehagen:

“Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling, og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger” (2017, s. 49).

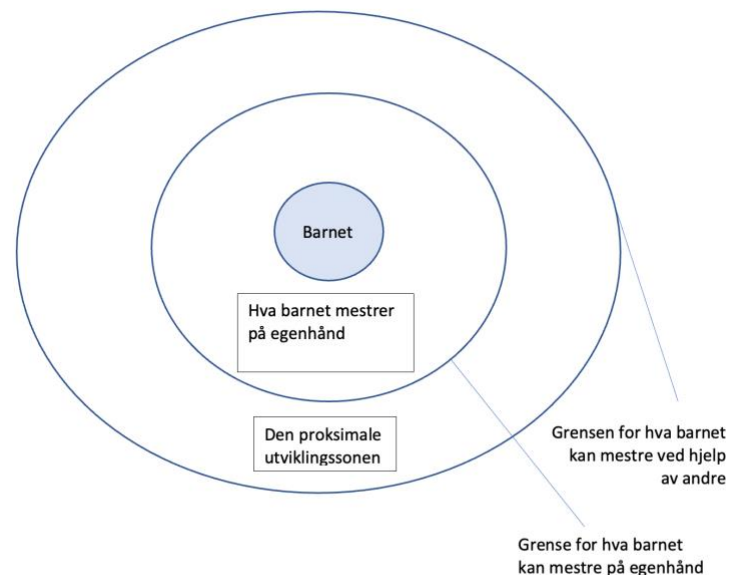
Ifølge rammeplanen for barnehagen (2017, s. 20) skal personalet ta initiativ til lek, og aktivt bidra til at alle kommer inn i leken. Uterommet vil for mange være helt annet enn innerommet når det kommer til mestringsopplevelser. For mange barn vil uterommet være stort, og det kan være vanskelig for enkelte barn å finne sin plass og sine lekekamerater. For disse barna vil veiledning og støtte være viktig. Pedagogene må være tilstede, og snakke sammen med resten av personalgruppen for å kunne tilrettelegge for barnas mestringsopplevelser og lek utendørs. Involvering fra personalet kan variere fra å noen ganger ha en deltagende rolle til å initiere, og tilrettelegge lek (Fasting, 2017, s.57).

2.4 Proksimal utviklingszone

Læring sees på som en sosial prosess som kan foregå både inne og ute (Lillemyr, 2011, s. 126). Som vi nevnte i kapittel 2.3 er barn med særskilte behov barn som av ulike grunner har behov for ekstra hjelp og tilrettelegging for å tilegne seg kunnskap og ferdigheter. For noen barn med særskilte behov kan det være vanskelig å samspille med andre barn, eller komme inn i leken på grunn av barnets språk eller lekekompetanse (Frack & Glaser, 2014, s. 315). For de aktuelle barna vil det ofte være nødvendig med en voksen som kan støtte barna i enkelte situasjoner. På bakgrunn av dette tenker vi at proksimal utviklingszone er nyttig å bruke i utelek.

Lev Vygotskij (1896-1934) var en russisk forsker som utviklet teorien om barns tidlige læring, og var opptatt av at læringen skulle skje i samspill med omgivelsene rundt (Lekhal, Drugli og Solheim, 2019, s.59). Den proksimale utviklingssonen eller på engelsk kalt "*the proximal zone of development*" er feltet i modellen som ligger mellom det barnet mestrer selv og det barnet må ha hjelp til av en kompetent annen (Figur 1). Med dette menes barn eller voksne som har mer kunnskap enn barnet selv (Lillemyr, 2011, s. 128). Vygotskij skiller mellom de ulike feltene ved å kalle den første sonen som barnet mestrer selv for det eksisterende utviklingsnivået. Mens det barnet må ha hjelp til fra en kompetent annen, kalles det potensielle utviklingsnivå. Vygotskij presiserer at en kompetent annen er vesentlig for å utvikle barnas eksisterende kunnskap, og at det er i den proksimale utviklingssonen vi ser barns potensial for videre utvikling (Askland og Sataøen, 2019, s.195). Innenfor den proksimale utviklingssonen, må de voksne bidra med å være et støttende stillas.

Det handler om å gi akkurat nok hjelp til at barnet kan klare det de blir utfordret til alene (Lekhal, Drugli og Solheim, 2019. s.60).

Figur 1: “Proksimal utviklingssonen” viser grensen for hva barnet kan klare på egenhånd, og hva barnet kan klare ved hjelp av en kompetent annen. (Modifisert etter Imsen, 2014, s.192)

2.5 Pedagogisk ledelse

I barnehageloven (2005, §25) fremgår det at pedagogiske ledere må ha utdanning som barnehagelærer. Videre står det i rammeplanen for barnehagen at pedagogisk leder skal planlegge og legge til rette for at barnehageloven og rammeplanen blir fulgt i barnehagens pedagogiske arbeid. I tråd med dette skal pedagogisk leder lede arbeid og planlegge, gjennomføre, dokumentere og evaluere arbeidet (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16).

For å opprettholde en god kvalitet er barnehagen helt avhengig av et godt læringsmiljø. Pedagogisk leder har en sentral rolle med å dele kunnskap, og bygge opp kunnskap i teamet. Det er først når teamet deler kunnskap man kan utvikle seg i retning av et lærende fellesskap og en lærende organisasjon (Aasen, 2018, s. 146). Det å være en lærende organisasjon handler

om at personalet alltid jobber mot å utvikle det pedagogiske arbeidet, slik at kvaliteten er i tråd med rammeplanen og barnehagelovens føringer. Denne type organisasjon er i kontinuerlig endring og er avhengig av et godt teamsamarbeid for å utvikle seg (Gotvassli, 2019, s.94).

For at barnehagen skal utvikle seg i riktig retning er det vesentlig at pedagogisk leder har verdier i tråd med barnehagens verdigrunnlag. Verdibasert kunnskapsledelse sier noe om lederens evne til å uttrykke verdier. Barnehagen er en verdibasert organisasjon, noe som gjør denne typen ledelse nyttig for å få frem grunnleggende verdier i det pedagogiske arbeidet (Aasen, 2018, s.138). For barn med særskilte behov er det nødvendig med ledere med kunnskap og verdier i tråd med samfunnsmandatet. På den måten kan det best mulig legges til rette for barnas behov for omsorg (Skogen, 2021, s.27). Rammeplanen for barnehagen (2017, s. 7) skriver at "barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling".

2.6 Pedagogiske verktøy

Det er vanskelig å finne en konkret definisjon på pedagogiske verktøy. Vi velger i denne oppgaven å definere pedagogiske verktøy som kartlegging og observasjon.

Kartlegging er et vidt begrep som tar for seg alt fra observasjon til testing. Kartlegging og observasjon kan si noe om barnas forutsetninger, utvikling, mestring og interesseområder. Ved å kartlegge er det mulig å oppdage om det er noen barn som har behov for særskilt hjelp, som er en nødvendig faktor for tidlig innsats (Mørland, 2014, s. 91).

Videre er observasjonene nyttige i senere diskusjon med både foreldre og andre fagpersoner. Samarbeid på tvers av faggrenser og fagtradisjoner er nødvendig. Pedagogisk ledere har mulighet til å observere barnet i vanlige hverdagssituasjoner. Fagpersoner har spesiell kompetanse og kan gi en mer spesifikk observasjon, stille presise spørsmål og avgrensede tester. Dette bidrar til at det tidlig kan legges til rette for hjelpetilbud som kan være nyttig for det enkelte barnet. Observasjonene skal tolkes med respekt for barnet og det er viktig at

pedagogisk leder er ydmyk for feilkilder som kan oppstå. Uansett om det er systematisk eller usystematisk kartlegging er det nødvendig å være kritisk for å ikke trekke for raske beslutninger. På bakgrunn av dette er det også en fordel at det brukes faglig og etisk skjønn i tolkningen, og at flere personer er inne og observerer, for eksempel kollegaer og fagpersoner (Mørland, 2014, s. 91-92).

Observasjoner er gjerne ikke nok hjelp i seg selv, og derfor kan det være nyttig å utarbeide en individuell opplæringsplan (IOP) eller tiltaksplan for barnet som har behov for det.

Opplæringsloven §5-5 sørger for at elever som trenger spesialundervisning får en individuell opplæringsplan som undervisningen skal rettes mot (Opplæringsloven, 1998, §5-5).

I barnehagen er ikke dette et lovkrav, men det kan være hensiktsmessig fordi planen kan være til god hjelp for å følge barnets utvikling. Planen sikrer kvaliteten i det spesialpedagogiske arbeidet der observasjoner og faglige vurderinger ses i sammenheng. Videre skal planen lages i samarbeid med barn, foreldre, barnehagepersonalet, PPT og andre støtte- og hjelpeinstanser (Mørland, 2014, s. 93). Den individuelle opplæringsplanen sørger for å synliggjøre de behovene barnet trenger, og tar for seg barnets situasjon og utvikling sosialt, læringsmessig og faglig (Glaser, 2018, s. 147).

3.0 Metode

Metode er et redskap som brukes for å få svar på ulike forskningsspørsmål (Bergsland & Jæger, 2022, s.28). Samfunnsvitenskapelig metode handler om hvordan vi kan innhente informasjon om virkeligheten, og hvordan vi kan analysere de svarene vi får (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.16). Derfor er det også avgjørende å velge riktig metode som gjør at vi kan fange opp de opplysningene vi ønsker (Dalland, 2020, s. 56). Fordi det er viktig å være kritisk og reflektere over valg av fremgangsmåte vil vi i dette kapitlet gi en kort presentasjon på to ulike forskningsmetoder før vi går dypere inn i begrunnelse av vårt valg. Videre vil vi se på relevans og pålitelighet, valg av informanter, transkribering og til slutt etiske retningslinjer.

3.1 Kvalitativ og kvantitativ metode

Vi deler metodebegrepet inn i to: kvantitativ og kvalitativ metode. Kvantitativ metode går ut på å innhente data ved hjelp av målbare enheter, som for eksempel spørreundersøkelse. Som regel har spørreundersøkelser faste svaralternativer og et større antall respondenter. Denne metoden er derimot mindre fleksibel på grunn av identiske spørsmål og begrenset svaralternativ. Metoden baserer seg ofte på et større datasett enn kvalitativ metode (Dalland, 2020, s. 55).

Kvalitativ metode handler om å samle inn data fra intervju og tar for seg meninger og opplevelser som ikke er målbare. Intervjuene kan være over telefon, skriftlig eller i et fysisk møte med informantene. I et fysisk intervju er det mulig å observere kroppsspråk, som gjør at det lettere kan trekkes konklusjoner på om det informantene svarer samsvarer med kroppsspråket. Kvalitativ metode går gjerne mer i dybden, og gir mulighet til å stille oppfølgings spørsmål (Dalland, 2020, s. 55).

3.2 Valg av metode

Etter å ha vurdert metodene opp mot hverandre falt valget på kvalitativt forskningsintervju. Dette fordi vi spesifikt valgte å ta for oss hvordan pedagogisk leder arbeider med barn med særskilte behov i barnehagen. Noe som et intervju som går mer i dybden vil gi et mer helhetlig svar på. Johannessen, Tufte & Christoffersen (2016, s. 95) beskriver kvalitativ metode som en forskningsmetode som retter blikket mot hvordan intervjupersonene forstår verden. I et kvalitativt intervju har informantene mulighet til å svare utfyllende ut fra egne erfaringer, si noe om hvorfor de gjør som de gjør og hvordan de arbeider. Metoden går som sagt mer i dybden, noe som gir oss som intervjuer en mulighet til å få en dypere, nærere og mer personlig tilnærming til både tema og problemstillingen (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 77).

Et semistrukturert kvalitativt forskningsintervju vil si et delvis strukturert intervju som verken er en åpen samtale eller et lukket spørreskjema (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Metoden bygges derimot på en overordnet intervjuguide som er laget på forhånd (vedlegg 1). Spørsmålene er åpne, med den hensikt at informantene har mulighet til å formulere seg med egne ord og uttale seg fritt, der målet er å finne ut hva informantene mener om et gitt tema

(Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2016, s. 148).

Intervjumetoden er lik den daglige samtalen, men har et profesjonelt formål der forskeren og informanten samtaler der forskeren stiller spørsmål. Intervju kan sees på som en aktiv kunnskapsprosess, der informanten og forskeren sammen produserer kunnskap om et tema (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 36). Ved hjelp av kvalitativ forskningsmetode ønsker vi å ta et dypere blikk inn i intervjupersonens perspektiver på inkludering, barn med særskilte behov og tilrettelegging i utelek.

3.3 Relevans og pålitelighet

Når man går i gang med et forskningsprosjekt er det ifølge Dalland (2020, s.62) to spørsmål som må stilles ved innsamling av data. Det første omhandler hvilken relevans dataen har for problemstillingen, og det andre omhandler hvor pålitelig måten dataen er samlet inn på.

Relevans handler om at dataen må være relevant for problemstillingen. Dette gjelder både for søk av data i litteraturen, og når mennesker er informasjonskilden. Det betyr at både kilder og dataene som kildene hentes fra må være relevante (Dalland, 2020, s. 60). For å oppnå relevans i forhold til det vi ønsket å forske på, utarbeidet vi en intervjuguide. På den måten kunne vi tenke nøye gjennom hvilke spørsmål som ble stilt og om de ville være relevante for å gi oss et helhetlig svar på problemstillingen vår. I forhold til problemstillingen ønsket vi å få svar på hvordan pedagogisk ledere arbeider for tilrettelegging for barn med særskilte behov i utelek. Derfor er det også hensiktsmessig å velge informanter med barnehagelærerutdanning, som jobber som pedagogisk leder, og har barn med særskilte behov i barnehagen.

Videre skriver Dalland (2020, s. 63) at i tillegg til at dataen som er samlet inn er relevant, må dataen være pålitelig. I dette legger Dalland at prosessen må være fri for unøyaktigheter. I gjennomføringen av et intervju ligger det mulige feilkilder i selve kommunikasjonsprosessen. Dette omhandler hvordan spørsmålene stilles og formuleres, kan tolkes feil av informantene, og dermed redusere troverdigheten. Det vil gjøre at svarene ikke har relevans. For å sikre at vi fikk med oss alt som informantene sa, og ikke noterte noen unøyaktige svar tok vi i bruk diktafon. Her kan det derimot være en feilkilde at lyden ikke er god nok. Før vi gjennomførte intervjuene sendte vi søknad til norsk senter for forskningsdata (NSD) for å sikre at vi fikk lov

til å ta lydopptak (vedlegg 3). Vi valgte informanter fra tre ulike barnehager, og på bakgrunn av det får vi et bredere innsyn i barnehagefeltet. Det styrker påliteligheten, og vi tolker derfor dette positivt for vårt forskningsprosjekt.

Likevel kan vi stille oss kritisk til valg av informanter. Den ene informanten hadde bare jobbet som pedagogisk leder i et år, og hadde ikke så mye kunnskap om barn med særskilte behov. Selv om valg av informanter var et strategisk valg, kan det være at vi ville fått mer utfyllende svar dersom vi hadde valgt en informant med mer erfaring med barn med særskilte behov. På den andre siden viser det at barnehagefeltet trenger mer kunnskap om temaet.

3.4 Valg av informanter

Johannesen, Tufte & Christoffersen (2016, s. 113) hevder at ved en kvalitativ undersøkelse ønsker man å finne personer som har kunnskap om temaet som gjør at problemstillingen kan belyses fra flere sider. Det betyr at valg av informanter ikke er tilfeldig, men at utvelgelsene har et klart mål. Valget er et strategisk valg, som vil si at personene man intervjuer er hensiktsmessig valgt på bakgrunn av problemstillingen.

Dalland (2020, s.79) fremmer at valg av informanter avhenger av hva du ønsker å innhente informasjon om. Vi valgte å intervju to pedagogiske ledere og en spesialpedagog. Alle jobber i forskjellige barnehager, og har barnehagelærerutdanning i bunn. For å holde informantenes personvern skjult, har vi valgt å referere til dem ved å bruke informant A, B og C.

Informant A: Har jobbet som pedagogisk leder i 1 år. Vi fikk kontakt med denne informanten via en bekjent.

Informant B: Er spesialpedagog og har bakgrunn som pedagogisk leder. Informanten har jobbet som pedagogisk leder i 15 år. Deretter jobbet som spesialpedagog de siste 11 årene.

Informant C: Har jobbet som pedagogisk leder i 23 år.

3.5 Transkribering

Å transkribere vil si å gjøre om intervjuene fra tale til tekst (Postholm & Jacobsen, 2011, s.81). Et intervju er bedre egnet for analyse om det er i skriftlig form (Kvale & Brinkmann, 2015, s.206). Fordi vi ønsket å benytte oss av diktafon under intervjuene, måtte vi transkribere i etterkant. Det å transkribere kan være til god hjelp når vi diskuterer og analyserer dataene vi har samlet inn. Før vi startet å intervju, sikret vi oss at det ikke var noe bakgrunnsstøy i rommet som ville forstyrre opptaket (Kvale & Brinkmann, 2015, s.206).

Da vi var ferdig å intervju og skulle transkribere måtte vi bestemme oss for om vi bare ønsket å skrive ned det informantene sa, eller om vi ønsket å ha med pauser og tegn til usikkerhet. Vi bestemte oss for å ta med pauser, usikkerhet og andre lyder i rommet for å best mulig kunne analysere det som ble sagt. Om det er mange “ehm” i en setning, kan det tyde på at det er lite troverdig, fordi informantene er usikre (Kvale & Brinkmann, 2015, s.208). Her kommer vi inn på det Kvale & Brinkmann (2015, s. 210) skriver om reliabilitet og validitet. Reliabilitet i transkripsjon handler om hvor pålitelig det vi har skrevet er. Mens validitet handler om hvor godt vi har klart å gjengi det som ble sagt i intervjuene.

3.6 Etiske retningslinjer

Når vi skal starte et forskningsprosjekt er det nødvendig å vite at all forskning må følge etiske prinsipper og juridiske retningslinjer. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, lettere sagt, NESH, har fastsatt flere ulike retningslinjer. Retningslinjene handler om hensyn vi som forskere må ha i bakhodet gjennom hele forskningen, og omfatter informantens rett til privatliv, samtykke og retten til å trekke seg fra prosjektet dersom informantene ikke ønsker å delta likevel (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41).

Etikk handler i stor grad om å behandle personopplysninger riktig (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2016, s. 2016). Bergsland & Jæger (2022, s. 47-49) hevder at det særlig er tre hovedprinsipper knyttet til etisk forskning:

Det første prinsippet tar for seg informert samtykke. Før vi startet på forskningsprosjektet vårt benyttet vi oss av et informasjons- og samtykkeskjema fra NSD (vedlegg 2) der vi informerte informantene om hva forskningsprosjektet gikk ut på og hva vi ønsket å få svar på. Skjemaet inneholdt også informasjon om hva det innebar for informantene å delta i prosjektet. At informantene kunne trekke seg om ønskelig og at personopplysninger blir ivaretatt.

I det andre hovedprinsippet finner vi konfidensialitet. Det omhandler at personopplysningene skal presenteres på en slik måte at identiteten til informantene ikke kan spores. For å ivareta dette er det ideelt at vi gir koder/fiktive navn på informantene. I henhold til dette har vi kalt informantene A, B og C. Vi har heller ikke nevnt hvilke barnehager informantene jobber i for å sikre at de forblir anonymisert.

Det tredje hovedprinsippet er konsekvenser. Konsekvenser bør vurderes med hensyn til mulig skade som kan påvirke informantene. Det vil si at vi som forskere må vurdere om forskningsprosjektet er hensiktsmessig i den forstand at de som deltar ikke utsettes for skade eller medføres negative konsekvenser.

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil vi presentere funnene våre. Vi har valgt å dele inn kapittelet i tre underoverskrifter ut fra forskningsspørsmålene våre for å få et helhetlig svar på problemstillingen. Den første underoverskriften er inkludering, og tar for seg inkluderingsbegrepet, og arbeid med inkludering av alle barn. Den andre er utelek, og omhandler inkludering og tilrettelegging i uteleken. Til slutt tar den siste underoverskriften for seg samarbeid, pedagogisk ledelse og pedagogiske verktøy.

4.1 Inkludering

Vi ønsket først å ta for oss inkluderingsbegrepet for å få et innsyn på hvordan informantene så på inkludering. Alle informantene la vekt på at inkludering er det å være en del av et fellesskap og mangfold. Alle har noe å bidra med til fellesskapet, og vi ikke skal utelate noen. Det vil si at alle skal bli møtt med kjærlighet, respekt og anerkjennelse uavhengig av kultur, identitet, alder, forutsetning og behov. Informant B understreker dette ved å si:

“Det er spesielt viktig for meg at alle barn skal føle at de er en del av fellesskapet på lik linje som alle andre barn. Alle skal få være med”.

Videre trekker informant C frem at:

“Inkludering handler om at alle skal få en mulighet til å være med”.

Informant A sier at:

“Inkludering for meg handler om vi har respekt for alle. Alle har noe å bidra med til fellesskapet, vi skal ikke utelate noen og alle skal bli inkludert på en måte”.

Neste spørsmål tar for seg hvordan barnehagen jobber for at alle skal bli inkludert i barnegruppen. Det ble ikke presisert i spørsmålet om vi var ute etter ulike arbeidsmåter.

Likevel la informant B en måte å arbeide på:

“Vi legger til rette for inkludering ved å dele barna inn i faste smågrupper i lek, aktivitet og på tur sammen med faste ansatte. Her får den ansatte god innsikt i enkeltbarnet og hvordan enkeltbarnet opptrer i mindre grupper. Som igjen gir en god mulighet til å følge opp det enkelte barnet”.

Også informant C trekker frem det å jobbe i små grupper, og se muligheter og ikke begrensninger:

“Vi deler inn i mindre grupper, og lar alle få prøve, og heller tilpasse aktiviteten til det barnet mestrer og ikke bare se utfordringer”.

Informant A jobber mye med fellesskapsfølelse på sin avdeling, og sier noe om hvor stor betydning det har for barna. Videre forteller informanten at de har en eske med strikker, spenner, hårbørster og neglelakk. Når personalet tar frem esken skapes et fellesskap der barna får leke med tingene sammen.

Videre ønsket vi å finne ut hvordan informantene snakker rundt det å ha særskilte behov med de andre barna. Alle informantene er klar på at det må være åpenhet rundt begrepet, og at voksne har en spesielt viktig rolle ved å stå frem som en god rollemodell.

Informant B legger dette frem ved å si:

“Det handler om å jobbe med å naturliggjøre barnas spørsmål, gi de gode konkrete svar og ikke pakke det inn”.

4.2 Utelek

I det andre forskningsspørsmålet ønsket vi å få svar på hvordan informantene arbeider med inkludering av alle på tur. På bakgrunn av dette tok første spørsmål for seg hvordan informantene ser på utelek. Felles for informantene er at de tenker at utelek er viktig for at barna skal få utfolde seg på alle utviklingsområder. Både motorisk, sosialt, emosjonelt, språklig og kognitivt. Informant B legger også til:

“Utelek er en kjempeviktig arena for relasjonsbygging, vennskap og ikke minst å lære i samspill sammen med andre.”

Informanten C trekker frem at voksenrollen er avgjørende for barns utvikling:

“Du skal ikke frata barna opplevelser fordi de har andre forutsetninger, men heller gi de mestringsopplevelser ut fra egne forutsetninger”.

Det neste spørsmålet vi stilte var om barn med særskilte behov alltid var med på tur. Her fikk vi forskjellige svar. Informant B og C var enig i at barn alltid skal få være med på tur uansett forutsetning, derimot sa informant A:

“Nei, det er ikke alltid alle er med. Barnet blir ikke like aktivt på grunn av de motoriske utfordringene som barnet har, men vi prøver jo så godt vi kan”.

Videre ønsker informanten å trekke frem et eksempel som viser hvordan personalet tilrettelegger for å hjelpe barnet inn i lek. Informanten sier at de ofte pleier å gå på tur ned til fjæra. Videre forklarer informanten at personalet har med seg en lekebåt som de lar barnet med særskilte behov slippe i vannet. Deretter spør personalet de andre barna om de vil delta i leken. På den måten kan også barnet med motoriske utfordringer delta i lek som ikke krever så mye motorisk kompetanse.

Avslutningsvis ønsker informant C å få frem at det er viktig at barna blir kjent i barnehagens nærmiljø sammen med voksne de er trygge på, før personalet etter hvert bygger litt og litt på.

Videre sa informanten:

“Barnet skal hele tiden være i utviklingssonen. At du gir de mer enn de er klar for, men likevel nok til å kjenne at her er de trygg”.

4.3 Samarbeid, pedagogisk ledelse og pedagogiske verktøy

I vårt tredje og siste forskningsspørsmål ønsket vi å få et nærmere innblikk på kunnskap i forhold til barn med særskilte behov, samarbeid med eksterne instanser og hvilke pedagogiske verktøy som blir brukt i tilretteleggingen. Informantene understreker at når barnet har en diagnose du skal forholde deg til, vil man ofte få litt mer konkret kunnskap i forhold til diagnosen og hvilket bilde som er skissert. Hvordan barnet fremstår, hva barnet har av utfordringer, og hvilke forutsetninger barnet har lærer man underveis ettersom man tilegner seg mer kunnskap. Likevel understreker informant B:

“Uavhengig av hvor lenge du har jobbet vil du alltid møte på nye spørsmål og utfordringer underveis, og da er det viktig å søke kompetanse i eksterne samarbeidssystemer. Det er viktig å holde seg faglig oppdatert, og søke kunnskap».

Informant B har lang erfaring med barn med særskilte behov, men trekker frem at informanten vet det er flere pedagogiske ledere som kan tenke seg mer kompetanse rundt dette i grunnutdannelsen, for å være mer rustet til arbeidslivet. En stor del av hverdagen er å møte barn med ulike forutsetninger og behov. Informant A som har vært pedagogisk leder i 1 år føler nok kunnskap nå, men ikke når informanten startet som pedagogisk leder.

Informanten understreker likevel usikkerhet rundt dette ved å si:

“Sant noen ganger føler jeg at herregud gjør vi nok? Også setter jeg meg ned og snakker med PPT, og de sier at jeg gjør kjempemye. Dette barnet har det helt fantastisk. Men så sitter jeg her som pedagogisk leder og bare... ja... okei.. greit..”.

Når vi arbeider i barnehage vil vi alltid ha noen som er god på et felt mens andre er god på et annet felt, derfor er delingskultur nødvendig for å få best mulig kvalitet i barnehagens arbeid.

Informant C la frem dette ved å si:

“Jeg tenker at det går litt ut fra våre forutsetninger. Hvilken kunnskap har vi om dette, hva lar oss skremme, og hva er en utfordring for oss. Er det kun at det er mye arbeid med et barn med særskilte behov eller klarer vi å se verdien i det som barnet kan tilføre? Akkurat dette tror jeg stopper veldig mange. Mange vet ikke hvor de skal begynne, også gjør de det veldig vanskelig for seg selv. Derfor tenker jeg også at det er viktig å dele kunnskap, for å oppnå best mulig kvalitet i barnehagen”.

Videre ønsket vi å finne ut om barnehagen samarbeider med andre instanser, og hvilke pedagogiske verktøy som ble brukt i tilretteleggingen. Informantene nevnte alle at de alle samarbeidet med PPT. Ingen av informantene nevnte verken tiltaksplan eller andre kartleggingsverktøy. Vi ønsket derfor å komme med noen oppfølgingsspørsmål. Informant A hadde ikke noe særlig å si på oppfølgingsspørsmålene, så informanten er ikke nevnt. Første spørsmål tar for seg hva informantene tenker om bruk av kartleggingsverktøy. Informant C mener at:

“Det kan være bra å ha ulike knagger for hva man skal se etter. Det er en fordel å kunne sette barn i forhold til normalen”.

Informant B la frem at kartleggingsverktøy var noe som jevnlig ble brukt i barnehagen.

Kartlegging kan være et godt hjelpemiddel for å underbygge bekymringer, og hjelpe med å spesifisere avvik.

Informant B understreker at:

“Kartleggingsverktøy er alltid et godt hjelpemiddel, som hjelper oss å vurdere utviklingen.

Det hjelper oss til å spesifisere avviket, og hva vi skal se etter. Kartleggingsverktøy gir derimot ikke et reelt helhetsbilde, og må kombineres med andre verktøy”.

Videre kan en tiltaksplan være et godt verktøy for å følge barnets utvikling. Derfor var vi interessert i å spørre hva informantene tenkte rundt utarbeiding av tiltaksplan. Informant C mener at:

“Tiltaksplan er et supert verktøy som setter det du ønsker å oppnå i en kontekst og gir deg en retning for hvordan du skal nå målene. Ulempen kan derimot være at fordi det er så mange mennesker som jobber med barnet kan det være usikkert om alle kjenner planen”.

Informant B ønsker å få frem at:

“Jeg ser på tiltaksplan som et systematisk arbeid på alle nivå, med barnet i fokus. Tiltaksplanen handler også om tidlig innsats. Planen er til god hjelp for å fange opp og følge opp, og jobbe tverrfaglig der det trengs”.

5.0 Drøfting av funn

I dette kapittelet vil vi drøfte resultatene ut fra våre tre forskningsspørsmål, og deretter se det i lys av teorien vi presenterte i kapittel 2.0. Vi har valgt å dele inn drøftingen i tre underoverskrifter basert på våre tre forskningsspørsmål. Hensikten med forskningsprosjektet er å undersøke følgende problemstilling:

“Hvordan tilrettelegger pedagogisk leder for inkludering av barn med særskilte behov i utelek?”

5.1 Forståelse av inkluderingsbegrepet

Det første forskningsspørsmålet handler om hvordan pedagogisk leder sørger for at alle skal bli inkludert i barnegruppa. Først og fremst vil det være nyttig å vite hva informantene legger i begrepet inkludering, for å få en forståelse for hvordan de arbeider med dette.

Begrepet inkludering har de siste årene gått gjennom en endring fra et ønske om at barn med særskilte behov skal bli integrert, til ønsket om at alle skal bli inkludert i samfunnet (Nordahl & ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt på tilrettelegging, 2018, s. 25). Det startet med at barn med særskilte behov ble ekskludert av samfunnet, og plassert i asylmottak for å skille ut de som ikke var som alle andre (Sjøvik, 2014, s. 20). I dag blir derimot inkludering sett på som et overordna prinsipp i barnehagens virksomhet (Sjøvik, 2014, s. 38). Rammeplanen (2017, s. 10) skriver at barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling. I arbeidet med inkludering av barn med særskilte behov i barnegruppen er det viktig med et felles pedagogisk grunnsyn for å sikre et likeverdig tilbud. Informantene er alle samstemte om forståelsen av begrepet inkludering. Der alle mener inkludering handler om at alle skal få være en del av et fellesskap og mangfold, og ha respekt for hverandres forskjellighet. Mørland (2008, s. 12) støtter det informantene sier, og skriver at “målet med inkludering er ikke likhet, men variasjon og respekt for ulikhet, som igjen er en forutsetning for demokrati”.

Selv om ikke rammeplanen eller barnehageloven definerer begrepet inkludering, fremmes det likevel at det praktiseres (Arnesen, 2017, s. 28). Rammeplanen for barnehagen (2017, s. 8-9) skriver at barnehagen har en viktig rolle med å bidra til at alle barn skal føle tilhørighet i barnegruppa, bli sett og anerkjent, og synliggjort sin verdi i fellesskapet. Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap. Barnehageloven § 1 skriver på den andre siden at barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og være et trygt sted for fellesskap og vennskap.

Informant B nevner at *“det er spesielt viktig for meg at alle barn skal føle at de er en del av fellesskapet på lik linje som alle andre barn”*. Dette støtter informant A og C som mener at inkludering handler om at *“alle skal få være med”*. Selv om ingen av informantene nevner noen av lovverkene, kan vi tolke ut fra informantenes svar at de arbeider i tråd med nettopp dette. På bakgrunn av det kan vi også tolke det slik at informantene jobber mot det som Moe & Valseth i Sjøvik (2014, s.354) omtaler som en inkluderende barnehage der fokuset er på møtet mellom individet og samfunnet med respekt for mangfold, variasjoner og ulikhet.

Videre viser informantene viktige syn til holdninger, verdier og arbeidsmåter som kan være med å ha innvirkning på inkludering. Informant A legger frem *“vi har stort fokus på avdelingsfølelse. At vi gjør ting som bare avdelingen gjør, og derfor har vi en eske med strikker, spenner, hårbørster og neglelakk”*. Videre forteller informanten at det blir en helt annen dynamikk i barnegruppen når personalet tar frem esken. Barna får børste håret til hverandre, samt ta i strikker og spenner. Ved at barna får leke med tingene sammen får de en følelse av å høre til i et felleskap. Det å ha fokus på fellesskapsfølelse er en god start på å rette fokuset til et felles-vi. Å ha noe som barna kan gjøre sammen og som skaper en felles arena, tenker vi kan virke positivt for barn med særskilte behov. Aasen (2018, s. 137) skriver at hvordan lederen uttrykker sine verdier er knyttet til verdibasert kunnskapsledelse. Denne type ledelse har en sentral og viktig rolle i barnehagens arbeid. Lederens verdier vil gjenspeiles i hvordan lederen planlegger, og hva som vektlegges i det pedagogiske arbeidet. Samtidig vil verdibasert kunnskapsledelse si noe om hvordan lederen fremstår foran sine medarbeidere. Vi tenker at god ledelse er nøkkelen til å inkludere alle barn i barnehagen. Som pedagogisk leder er det spesielt viktig å dele gode verdier med resten av teamet for en felles forståelse av hvordan man ønsker å ha det på avdelingen.

Informant C og B trekker på den andre siden frem at lekegrupper er en nødvendig arbeidsmåte for å få barn med særskilte behov inkludert i fellesskapet, noe som informant A

ikke nevner. Vi kan ikke si om det er fordi informant A ikke praktiserer lekegrupper så mye, eller om det er fordi informanten heller ønsker å legge fokuset på fellesskapsfølelse på sin avdeling. Lekegrupper kan lettere gi barn med særskilte behov en inngangsbillett inn i leken, og legge til rette for vennsksapsrelasjoner. Ved å benytte lekegrupper får de voksne gode muligheter for å være både observatører og støttende stillas som deltagende i barns lek, slik at det er lettere å støtte og veilede barnet ut fra hva barnet og barnegruppen trenger (Mørland, 2008, s.46).

Når vi ser på Mørland (2008, s. 18) sin forklaring av inkludering, er det en prosess som foregår hele tiden, og er gjennom en kontinuerlig forbedringsprosess. Barnehagen og personalet har selv ansvar for hvordan de tilrettelegger i planarbeidet sitt (Gunnestad, 2018, s. 175). Rammeplanen gir føringer og rammer for hvordan personalet skal forholde seg til barnehagens oppgaver og innhold (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 3). Fordi inkludering som sagt ikke er definert i rammeplanen, kan begrepet tolkes ulikt. Moe & Valseth i Sjøvik (2014, s. 356) skriver at personalet er viktig aktører for å skape trygghet og aksept rundt det å være forskjellig. Vi tenker at hvordan informantene ser på inkludering og tilrettelegging for alle vil gjenspeiles i deres pedagogiske grunnsyn. Holdninger vises i handlinger. Rammeplanen for barnehagen (2017, s.10) skriver at “personalet må reflektere over sine egne holdninger for å best mulig kunne formidle og fremme likeverd og likestilling”. Det er først når personalet reflekterer over sine holdninger, vi kan utvikle en lærende organisasjon der inkludering og aksept for alle er essensielle verdier som blir praktisert i barnehagen. Alle informantene er klar på at det må være åpenhet rundt begrepet. Det kan være spørsmål rundt hvorfor noen ikke kan gå, snakke skikkelig eller noen ganger må ut av barnegruppen for å ha individuell trening. De voksne har en spesielt viktig rolle ved å svare på spørsmål fra barna, naturliggjøre deres spørsmål og gi gode konkrete svar.

5.2 Inkludering av alle i lek på tur

Det andre forskningsspørsmålet tar for seg hvordan pedagogisk leder arbeider for at alle skal bli inkludert i utelek. Rammeplanen for barnehagen (2017, s.20) skriver at leken skal bidra til barns utvikling, læring, og for sosial og språklig samhandling.

For å tilrettelegge for en utelek som er tilpasset alle handler det om å planlegge og

strukturere hverdagen slik at den skal passe til alle sine behov. Som informantene var enige om, synes de alle at uteleken var viktig for at barn skulle få utvikle seg på alle områder. Lysklett (2013, s. 46) skriver at naturen som lekearena tilbyr utfordringer og opplevelser til hvert enkelt barn, og etter sine forutsetninger. For å si noe om hvordan informantene arbeider med inkludering og tilrettelegging i utelek, er det først nyttig å se på om alle barn får være med på tur.

Informant B og C var enig i at alle barn skal alltid være med på tur, mens informant A sa at barn med særskilte behov ikke alltid var med på tur, men at de prøvde sitt beste. Informant A har jobbet som pedagogisk leder i et år og har mindre erfaring enn B og C. Vår tolkning er at mindre kunnskap og erfaring kan være grunnen til at informant A har ulikt syn på viktigheten av at alle får være med på tur. Vi tenker at det som informant A legger frem strider litt imot det som regjeringen sier i Meld St. 6 om at alle barn skal ha like muligheter for allsidig utvikling og læring, uavhengig av bakgrunn og forutsetning. Regjeringen ønsker at barnehagen skal være en utdanningsarena hvor barna kan få oppleve mestring, kunnskap og fellesskap (Meld. St. 6 (2019-2020)). Å ikke inkludere barn med særskilte behov strider også mot det rammeplanen for barnehagen (2017, s. 40) sier om at "barnehagen skal sørge for at barn som mottar spesialpedagogisk hjelp, inkluderes i barnegruppen og i det allmennpedagogiske tilbudet". Vi tenker at det handler om å se mulighetene for å tilrettelegge best mulig for at alle skal få delta, og ikke bare se på utfordringene. Når vi ser på holdningene informant A har ovenfor inkludering, stemmer de ikke overens med tankene informanten har om at alle barn skal bli inkludert på tur. På bakgrunn av dette kan vi tolke det slik at informanten kanskje har mer fokus på tilrettelegging inne enn ute, og kan se det som en utfordring å planlegge hverdagen slik alle får delta på tur. For å oppnå målet om en inkluderende barnehage, tenker vi at ved å endre holdningene fra problemfokuset til løsningsorientert tilnærming, kan det være at synet til informanten endres slik at det blir lettere å tilrettelegge.

Når det kommer til lek på tur gir uteleken muligheter til å bruke kroppen, og være i sosialt samspill med både voksne og barn som legger et godt grunnlag for livsmestring og helse (Fasting, 2017, s. 19). Ifølge rammeplanen for barnehagen (2017, s. 20) skal personalet ta initiativ til lek, og aktivt bidra til at alle kommer inn i leken. Informant A la frem et eksempel hvor de voksne hadde en deltagende rolle, og prøvde å hjelpe barnet med motoriske vansker inn i lek. Informanten forteller at de ofte går på tur ned til fjæra. Personalet har med seg en

lekebåt som de lar barnet med særskilte behov slippe i vannet. Videre spør personalet om noen av de andre barna vil være med. Her engasjerer de voksne barna inn i en lek som ikke krever så mye motorisk kompetanse, slik at barnet med motoriske utfordringer også kan delta. Forskning viser at barn med motoriske utfordringer ofte kan havne på sidelinjen fordi de ikke mestrer eller forstår regler for lek og samspill. Barnehagebarn har ofte en naturlig kroppslig måte å leke på. Det kan derfor være utfordrende for barn med motoriske vansker å delta dersom leken skjer med mye fart eller bevegelser (Solli, 2017, s.47-48). Ved å delta i barnas lek kan den voksne hjelpe med å styre leken i en retning som gjør at alle kan delta (Franck & Glaser, 2015, s.315).

I tråd med dette er voksenrollen avgjørende for hvordan det blir tilrettelagt for å gi alle barn like muligheter. Informant C mener at *“du skal ikke frata barna opplevelser fordi de har andre forutsetninger, men heller gi de mestringsopplevelser ut fra egne forutsetninger”*. Dette samsvarer med det regjeringen sier om at barnehagen har en viktig oppgave med å gi barna lek og utfordring på barns premisser (Meld. St. 19 (2015-2016)). For å kunne tilrettelegge for mestringsopplevelser kreves det at voksne er tilstedeværende i leken, og varierer mellom å ha en deltagende rolle til å initiere lek (Fasting, 2017, s. 57). Vi tenker at for at voksne skal kunne hjelpe barn med særskilte behov inn i lek, er det avgjørende at de har kunnskap om lek. Dette forutsetter at de voksne ser på leken som et redskap for utvikling og læring (Öhman, 2012, s.185). Öhman (2012, s.192) skriver at leken utvikler seg gjennom et positivt samspill. Dette går igjen i det Nordahl (2018, s.65) skriver om leken som barns viktigste sosialiseringsarena. Barn med særskilte behov skal få oppleve mestring på det nivået som gir dem mestring. Å gi barna mestringsfølelse kan være med på å øke selvfølelsen deres. Rammeplanen for barnehagen (2017, s. 49) skriver at *“barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling, og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger”*.

Pedagogisk leder skal kontinuerlig legge til rette for at barna skal få utvikle seg. Informant C legger vekt på at barnet skal være i utviklingssonen, men at personalet må utfordre og gi barna mer enn de er klar for slik at de hele tiden har noe å utvikle seg mot. Vi kan se på det informantene sier ved å knytte det til teorien om proksimal utviklingssonene, som vi har skrevet i kapittel 2.4. For at barna skal komme i den proksimale utviklingssonen må de bli utfordret av den kompetente andre som kan være et barn eller en voksen (Lillemyr, 2011, s. 128. Fasting (2017, s. 57) skriver at voksne må tilrettelegge lek. De voksne har en viktig rolle

med å veilede og støtte slik at barnet skal komme til neste utviklingstrinn. Som vi nevnte tidligere i drøftingen hjelper informant A barnet med særskilte behov inn i lek med andre barn. Vi kan tolke at informanten viser til proksimal utviklingszone, ved å prøve og utfordre barnet til det potensielle utviklingsnivået. Informant B nevner også noe som vi kan se i sammenheng med den proksimale utviklingssonen. *“Utelek er en kjempeviktig arena for relasjonsbygging, vennskap og læring i samspill sammen med andre”*. For noen barn med særskilte behov kan det være vanskelig å samspille med andre barn, eller komme inn i leken på grunn av barnets språk eller lekekompetanse. Noe som gjør at barna lett vil falle ut av leken. Samspillkompetanse er nødvendig for barnet å danne en forståelse av hvordan leken foregår (Franck & Glaser, 2014, s. 315).

5.3 Samarbeid, pedagogiske ledelse og pedagogiske verktøy

I det tredje og siste forskningsspørsmålet ønsket vi å få svar på: *“hvordan samarbeider pedagogisk leder med eksterne instanser i tilretteleggingen av uteleken?”* I tillegg kommer vi inn på pedagogisk ledelse og pedagogiske verktøy.

Både barnehageloven, rammeplanen for barnehagen og Meld St. 6 legger frem at barn har rett på spesialpedagogisk hjelp dersom de har behov for det (Meld St. 6 (2019-2020)). I forhold til kunnskap om barn med særskilte behov er informantene tydelig på at det er lettere å vite hvordan du skal forholde deg til barnet når det er en konkret diagnose, enn når barnet er under utredning. Moen & Svendsen i Sjøvik (2014, s. 103) skriver at i noen tilfeller er barnets diagnose utredet før barnehagestart, og barnet har dermed rammer rundt seg tidlig. Mens i andre tilfeller blir diagnosen avdekket i barnehagen med hjelp av eksterne instanser.

I samarbeid med eksterne instanser skal barnehagen være rustet, og ha kunnskap om hvordan de skal ta imot det enkelte barnet (Meld St. 6 (2019-2020)).

En viktig del av tilretteleggingen for barn med særskilte behov skjer i samarbeid med eksterne instanser. Når vi ser på det siste forskningsspørsmålet merket vi underveis, og i etterkant av intervjuene at det var vanskelig for informantene å svare konkret hvordan de samarbeidet med eksterne instanser i tilretteleggingen av uteleken. Vi tenker at dette nok har en sammenheng med at vi valgte å skrive generelt om barn med særskilte behov. Det kan være vi hadde fått mer utfyllende svar dersom vi hadde fokusert på for eksempel motoriske utfordringer, og vi

ser derfor på svarene vi fikk som mulige feilkilder.

Informantene svarte at de alle samarbeidet med PPT. Som barnehageloven § 33 skriver er PPT en sakkyndig instans i spesialpedagogisk hjelp, og skal sørge for at det blir utarbeidet sakkyndige vurderinger (Barnehageloven, 2005, §33). Glaser (2018, s. 157) skriver at PP-tjenesten skal bistå barnehagene i arbeidet med kompetanse- og organisasjonsutvikling for tilretteleggingen for barn med særskilte behov på individ og systemnivå.

Informant A uttrykker usikkerhet rundt tilrettelegging for barn med særskilte behov. I en rapport fra ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging konkluderer de med at barn og unge med særskilte behov altfor ofte møter ansatte med liten formell spesialpedagogisk kompetanse (Nordahl & ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging, 2018, s. 7). Vi tenker at usikkerheten kan knyttes til mangel på erfaring og kompetanse. Ifølge Sjøvik (2014, s. 58) må personalet ha nødvendig kunnskap og kompetanse for å kunne sikre kvaliteten i barnehagen. Dersom barnehagen skal jobbe mot en inkluderende barnehage krever det tilstrekkelig kunnskap, også på det spesialpedagogiske området. Kompetanse fremheves også av Kunnskapsdepartementet (2017, s. 7) som vektlegger at kompetanse er en viktig forutsetning for barnehagen som arena for omsorg, læring og utvikling. Det kan likevel diskuteres hvor enkelt det er å synliggjøre forskjeller og likheter mellom det allmennpedagogiske arbeidet og det spesialpedagogiske tilbudet. En pedagogisk leder har ansvar for hele barnegruppen, men må også kombinere det med å fokusere på hvert enkelt barn. I lys av pedagogisk leders kompetanse og utdanning skal den pedagogiske lederen legge til rette for et helhetlig og inkluderende tilbud, men vil på den andre siden ikke ha spesialpedagogisk kompetanse slik som for eksempel en spesialpedagog. Derfor er det også viktig at barnet får spesiell tilrettelegging fra eksterne instanser som har kompetanse innenfor det spesifikke fagfeltet som barnet trenger (Glaser, 2018, s. 145).

Informant C legger på den andre siden frem at for mange kan det å ha barn med særskilte behov på avdelingen lett skremme oss dersom vi ikke vet hvor vi skal starte, og ikke har nok kunnskap. Informanten mener at for å få best mulig kvalitet i barnehagen er det nødvendig å dele kunnskap i teamet. Det informant sier samsvarer godt med det rammeplanen for barnehagen (2017, s. 16) skriver om at lederen har ansvar med å utvikle en felles forståelse blant personalet i tråd med rammeplanen og barnehageloven. Informant B og C nevner delingskultur, og vi ønsker å få frem viktigheten av nettopp dette. Gotvassli (2020, s. 108) legger vekt på at personalets kompetanse er en viktig ressurs for å gi et godt tilbud. For å

jobbe mot en lærende organisasjon er teamlæring en viktig faktor. I forhold til barnehagen betyr dette at personalet lærer sammen, av hverandre, og deler sine kunnskaper og erfaringer. Kvaliteten i barnehagen vil stige i takt med utvikling av personalets kompetanse (Aasen, 2018, s. 145-146).

For at barnehagen skal være utvikling- og endringsdyktig har pedagogisk leder ansvar for å bygge og dele kunnskap i teamet. Det er først når man deler kunnskap med hverandre man er i et lærende fellesskap (Aasen, 2018, s. 146). I en forskningsartikkel ble det presentert et prosjekt med søkelys på hvordan det skal arbeides for en inkluderende barnehage. Her ble det undersøkt hvordan personalet arbeidet for å tilegne seg kunnskap. Ved jevnlig observasjon og kartlegging, kunne personalet lettere sette inn hjelpetiltak dersom det var noen barn som hadde behov for det. Personalet tok hånd om egen læring og utvikling, og gikk fra en problemorientert tilnærming til å bli mer løsningsorientert (Pedersen, 2008). Det å være løsningsorientert tenker vi handler om å ha kompetanse om at alle er forskjellige. Noen barn trenger mer tilrettelegging enn andre, og det er viktig at vi har dette som grunnfundament. Informant B som er spesialpedagog støtter også dette, og mener at vi selv er ansvarlig for å tilegne oss kunnskap, før vi søker kompetanse i andre fagfelt der det trengs. Vi mener at ved at personalet tilegner seg kunnskap, kan personalet i større grad bidra til tidlig innsats. Det å ha et personale med samme målsetninger, og et felles syn på hvordan man skal jobbe for en inkluderende barnehage ser vi på som spesielt viktig når det kommer til det å arbeide i team. Det vil ha stor betydning for om arbeidet vil være inkluderende, eller om det beveger seg mer i en ekskluderende retning.

I arbeid med barn med særskilte behov vil kartlegging og observasjon være nyttig for å tidlig oppdage dersom det er barn som har behov for særskilt hjelp. I barnehagen vil vi ubevisst og bevisst hele tiden observere barn i lek og samspill alene, og sammen med andre. Observasjon er en viktig arbeidsmåte i refleksjon og systematisk vurderingsarbeid, spesielt i forhold til barn med særskilte behov (Løkken & Søbstad, 2013, s. 41). Informantene er samstemt i at kartleggingsverktøy er et godt hjelpemiddel for å understreke bekymringer. Informant B trekker også frem at *“kartleggingsverktøy derimot ikke gir et reelt helhetsbilde, men må kombineres med andre verktøy”*.

Dette støtter Mørland (2014, s. 91-93) som skriver at det kan være hensiktsmessig å bruke flere kartleggingsverktøy. Det forutsetter at pedagogisk leder har kunnskap om ulike verktøy. Ut fra hvilken diagnose barnet har finnes det flere skjemaer for å kartlegge blant

annet språk, motorikk og samspill. Videre skriver Mørland at pedagogisk leder må være kritisk til å ikke trekke for raske beslutninger, og bruke etisk og faglig skjønn i tolkningen. Det er derfor lurt at flere er inne og observerer, som for eksempel fagpersoner.

På grunnlag av faglige observasjoner og vurderinger kan det være nyttig å utarbeide en tiltaksplan (IOP), som tar for seg målsetninger for å jobbe mot barnets behov. Tiltaksplanen kan brukes både i lek, samspill, samlinger og på tur (Mørland, 2014, s. 93). Det vil si at planen er like viktig for å tilrettelegge ute som inne. Planen viser hva barnet mestrer og ikke mestrer, både individuelt og i fellesskap sammen med andre, og eventuelt hva barnet trenger å øve mer på (Glaser, 2018, s. 147). Informant C sier at tiltaksplan er et supert verktøy som gir en retning for hvordan man skal oppnå målene som settes i forhold til barnet, derimot mener informanten at det ikke er sikkert at alle kjenner til planen. Ifølge Mørland (2014, s. 93) skal tiltaksplanen lages i samarbeid med barn, foreldre, barnehagepersonalet, PPT og andre støtte- og hjelpeinstanser. Informant B, som er spesialpedagog, knytter tiltaksplanen til tidlig innsats. Ved å komme i gang med tiltak allerede fra starten av barnets liv kan utfordringer som er oppdaget jobbes med, slik at atferdsmønster eller negative følelser ikke preger barns læring, utvikling og relasjoner (Gunnestad, 2022, s. 64).

6.0 Oppsummering og konklusjon

I dette forskningsprosjektet har vi sett på hvordan pedagogisk leder arbeider med tilrettelegging og inkludering i utelek for barn med særskilte behov. Videre har vi sett på hvordan pedagogisk leder samarbeider med eksterne instanser og hvilke pedagogiske verktøy som blir brukt. Med utgangspunkt i denne informasjonen ønsker vi å besvare vår problemstilling:

“Hvordan tilrettelegger pedagogisk leder for inkludering av barn med særskilte behov i utelek?”

Funn viser at lekegrupper er et nyttig hjelpemiddel for pedagogisk leder for å best mulig inkludere barn med særskilte behov. Lekegrupper brukes for å lage et tryggere miljø for barna, og for at de lettere skal få innpass i leken. Videre har vi sett at det å være åpne og besvare barns spørsmål er viktig for å fremme inkluderingen på avdelingen. Det å være bevisst på hvordan man arbeider, og hvilke holdninger man har til barn med særskilte behov skaper et fellesskap. I lys av våre funn har vi sett at voksenrollen er en viktig faktor for at alle skal få ta del i utelek. Det er avgjørende for barn med særskilte behov å få hjelp og veiledning inn i lek og samspillsituasjoner. Vi ser en felles suksessfaktor i sammenheng med det å planlegge og strukturere barnehagehverdagen. Videre ser vi at kunnskap og kompetanse er avgjørende for et helhetlig og inkluderende tilbud. Det kommer ikke tydelig nok frem hvordan samarbeidet med eksterne instanser er i utelek, noe som vi gjerne ville hatt mer svar på. Vi har sett at det å ha kunnskap om pedagogiske verktøy kan bidra til å skape kvalitet i barnehagearbeidet.

Overordnet, er det nødvendig å være bevisst på holdningene ovenfor inkludering og planlegging i hverdagen, samt at kunnskap er avgjørende for å kunne tilrettelegge for inkludering av barn med særskilte behov i utelek.

6.1 Veien videre

Hvis vi hadde hatt mulighet til å jobbe videre med dette prosjektet, hadde vi først og fremst intervjuet flere informanter. Dette på bakgrunn av at det er viktig å huske på at våre funn ikke nødvendigvis er et fasitsvar på hvordan det er i barnehagefeltet. Andre informanter kunne gitt andre svar, og vi kunne dermed fått et bredere svar på problemstillingen.

Vi tenker det også hadde vært spennende å inkludere barneperspektivet. Å få et innblikk i om barna føler seg inkludert på en tilstrekkelig måte, tenker vi hadde vært verdifullt for vår oppgave. Inkludering er en viktig del av vår oppgave og barns perspektiver hadde derfor vært en nyttig faktor for å muligens belyse andre sider av problemstillingen. En barnehage der alle barn skal føle seg sett, hørt og anerkjent er verdier som vi setter høyt.

Gjennom dette forskningsprosjektet har vi tilegnet oss mye kunnskap om barn med særskilte behov og tilrettelegging. Vi sitter igjen med en forståelse av at holdninger, voksenrollen, kunnskap og et godt samarbeid er betydningsfullt i arbeidet for en inkluderende barnehage. Kompetanse er en viktig faktor for at alle barn uavhengig av forutsetning skal bli ivaretatt på best mulig måte, og vi ser derfor på dette forskningsprosjektet som en nyttig del av vår læringskurve.

7.0 Litteraturliste

Aasen, W. (2018). *Teamentledelse i barnehagen*. Fagbokforlaget.

Arnesen, A-L. (2017). Inkludering. A-L, Arnesen. (Red). *Inkludering: perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. (2 utgave, s. 19-32). Universitetsforlaget.

Askland, L og Sataøen, S,O. (2019). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. (4.utgave). Gyldendal.

Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager (barnehageloven)*.

(LOV-2005-06-17-64). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Bergsland, D. M. & Jæger, H. (2022). Bacheloroppgaven. D. M, Bergsland. & H, Jæger. (Red). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. (s. 15-50). Cappelen Damm Akademisk.

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Abstrakt forlag.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal.

Fasting, M. L. (2017). *Barns utelek*. Universitetsforlaget.

Frack, K. & Glaser, V. (2014). Rett til medvirkning for barn med særskilte behov. P. Sjøvik. (Red). *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (s. 304-320). Universitetsforlaget.

Glaser, V. (2018). *Foreldresamarbeid: barnehagen i et mangfoldig samfunn*. (2 utgave). Universitetsforlaget.

Gotvassli, K. A. (2020). *Kvalitetsutvikling i barnehagen: fra vurdering til ny pedagogisk praksis*. Universitetsforlaget.

Gotvassli, K, A. (2019). *Boka om ledelse i barnehagen*. (2 utgave). Universitetsforlaget.

Greve, A., Thorsby, T. & Solheim, M. (2014). *Kritisk og begeistret: barnehagelærerens fagpolitiske historie*. Fagbokforlaget.

Gunnestad, A. (2018). *Didaktikk for barnehagelærere: en innføring*. (2 utgave). Universitetsforlaget.

Gunnestad, A. (2022). Resiliens - Tidlig innsats for å bygge motstandskraft og mestringsevne hos barn i risiko. B. Mørland (Red.) *Tidlig innsats i tidlig barndom*. (2 utgave, s. 63-86). Gyldendal.

Hoven, G. & Mørland, B. (2014). Lek for alle barn? P. Sjøvik. (Red.) *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (s.233-250). Universitetsforlaget.

Imsen, G. (2014). *Elevenes verden*. (5 utgave). Universitetsforlaget.

Johannessen, A. Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.

Kunnskapsdepartementet (2008). *Kvalitet i barnehagen*. (Meld. St. 41 (2008-2009)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/>

Kunnskapsdepartementet. (2019). *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. (Meld. St. 6 (2019-2020)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-6-20192020/id2677025/>

Kunnskapsdepartementet. (2015). *Tid for lek og læring - bedre innhold i barnehagen*. (Meld. St. 19 (2015-2016)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/cae152ecc6f9450a819ae2a9896d7cf5/no/pdfs/stm201520160019000dddpdfs.pdf>

Kunnskapsdepartementet. (2017, september). *Kompetanse for fremtidens barnehage*.

Regjeringen. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/contentassets/7e72a90a6b884d0399d9537cce8b801e/kompetansestrategi-for-barnehage-2018_2022.pdf

Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagen: forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Udir. Hentet fra:

<https://www.udir.no/contentassets/7c4387bb50314f33b828789ed767329e/rammeplan-for-barnehagen---bokmal-pdf.pdf>.

Kunnskapsdepartementet (2008). *Temahefte om barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen*. Regjeringen. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/temahefte/om_barn_med_nedsatt_funksjonsevne_i_barnehagen.pdf

Kvale, S & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3 utgave). Gyldendal.

Lekhal, R, Drugli, M.B. & Solheim, E. (2019). *Små barns læring*. Cappelen Damm Akademisk.

Lillemyr, O. F. (2011). *Lek på alvor*. (3 utgave). Universitetsforlaget.

Lysklett, O. B. (2013). *Ute hele uka: Natur og friluftsbarnhagen*. Universitetsforlaget.

Løkken, G. & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen*. (4 utgave). Universitetsforlaget.

Moen, K, H. & Svendsen, A. (2014). Det offentlige hjelpeapparatets organisering, oppgaver og saksbehandling. P. Sjøvik. (Red). *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (s. 101-123). Universitetsforlaget.

Moe, M. & Valseth, L. (2014). En barnehage for alle - med inkludering som overordnet mål.

P. Sjøvik. (Red). *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (s. 353-374). Universitetsforlaget.

Mørland, B. (2014). Barnehagen - en del av det profesjonelle støtte- og hjelpeapparatet. P. Sjøvik. (Red). *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (s. 81-99). Universitetsforlaget.

Nordahl & ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging. (2018). *Inkluderende fellesskap for barn og unge*. Fagbokforlaget

Opplæringsloven. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa*. (LOV 1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Pedersen, K. (2008). *Inkluderende pedagogikk i barnehagen – et samarbeidsprosjekt*. 6(4), 376-387. Hentet fra: https://www-idunn-no.galanga.hvl.no/npt/2008/05/inkluderende_pedagogikk_i_barnehagen_-_et_samarbeidsprosjekt.

Postholm, M.B. & Jacobsen, D.I. (2011). *Læreren med forskerblick: innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Høyskoleforlaget.

Prins, J., van der Wilt, F., van der Veen, C. & Hovinga, D. (2022). *Nature play in early childhood education: A systematic review and a meta ethnography of qualitative research*. *Frontiers in psychology*. (s.1-15) DOI 10.3389/fpsyg.2022.995164

Sjøvik, P. (2014). Tiltak for barn med særskilte behov i et historisk perspektiv. *En barnehage for alle: Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (s. 19-35). Universitetsforlaget.

Sjøvik, P. (2014). En barnehage for alle med mangfold som ressurs. P. Sjøvik. (Red). *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. (s.38-58). Universitetsforlaget.

Skogen, E (2021). Ledelse i barnehagen. E. Skogen. (Red). *Å være leder i barnehagen*. 3.utgave (s.23-53). Fagbokforlaget.

Solli, K-A. (2017). Inkludering i barnehagen i lys av forskning. A-L, Arnesen (Red). *Inkludering: perspektiver i barnehagefaglige praksiser*. (2.utgave). (s. 36-61). Universitetsforlaget.

Utdanningsdirektoratet (07. Juli. 2022). PP-tjenesten (PPT). Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/spesialpedagogikk/pp-tjenesten/>

Øksnes, M & Greve, A. (2015). *Vennskap*. Cappelen Damm Akademisk

Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Pedagogisk forum.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide

Tema: *Barn med særskilte behov*

Problemstilling: *“Hvordan tilrettelegger pedagogisk leder for inkludering av barn med særskilte behov i utelek”*

Forskningsspørsmål:

- Hvordan sørger pedagogisk leder for at alle barn, uavhengig av forutsetning, skal bli inkludert i barnegruppa?
- Hvordan arbeider pedagogisk leder for at alle skal få være ute å delta i utelek, uansett forutsetning?
- Hvordan samarbeider pedagogisk leder med eksterne instanser i tilretteleggingen av uteleken?

Bakgrunns spørsmål:

1. Hvilken utdanning har du?
2. Hvor lenge har du jobbet som pedagogisk leder?
3. Har du mye erfaring med barn med særskilte behov?

Forskningsspørsmål 1:

- Hva tenker du når du hører ordet inkludering?
- Hvordan jobber dere med at alle barn skal bli inkludert i barnegruppen?
- Hvordan opplever du at de andre barna tar imot barn med særskilte behov? eventuelt hva gjør du om de blir utestengt?
- Hvordan snakker dere med barna rundt inkluderingen av et barn med særskilte behov? (Hvordan informerer du barna?)

Forskningsspørsmål 2:

- Ser du på uteleken som viktig for barna?
 - Hvis ja, hvorfor og hvis nei, hvorfor ikke?
- Hvor går dere på tur og hvor ofte?

- Er barn med særskilte behov alltid med på tur?
- Hva preger leken på tur?
 - frilek eller voksenstyrt lek?
 - Hvilke aktiviteter?
- Blir det tilrettelagt slik at hele barnegruppen skal kunne få delta?
- Hva tenker du om at alle skal få mulighet til å delta i leken?

Forskningsspørsmål 3:

- Føler du at du nok kunnskap om barn med særskilte behov for å kunne tilrettelegge best for barnet?
 - Hvis nei, hva tenker du bør jobbes videre med?
- Samarbeider barnehagen med andre instanser under planlegging av tilrettelegging for barn med særskilte behov i utelek?
 - Hvis ja, hvilke pedagogiske verktøy blir brukt?

Annet:

- Er det noe du tenker dere kan bli bedre på når det kommer til tilrettelegging av barn med særskilte behov i uteleken?
- Er det noe du ikke har fått sagt som du ønsker å få frem?

Vedlegg 2: informasjons og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjektet

“Hvordan tilrettelegger pedagogisk leder for inkludering av barn med særskilte behov i utelek?”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan det blir lagt til rette for at barn med særskilte behov skal få delta i utelek på lik linje som andre barn. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette forskningsprosjektet skal bli brukt til å utarbeide en bacheloroppgave. Formålet med oppgaven er å få en større forståelse for hvordan pedagogisk leder arbeider for at alle barn skal bli inkludert, og hvilke pedagogiske verktøy som blir brukt for tilrettelegging. For oss er det viktig å jobbe for en inkluderende barnehage, og vi ønsker derfor mer kunnskap om hvordan vi skal jobbe for at alle barna skal føle tilhørighet i et fellesskap.

For å få en helhetlig forståelse har vi utarbeidet tre forskningsspørsmål:

- Hvordan sørger pedagogisk leder for at alle barn, avhengig av forutsetning, skal bli inkludert i barnegruppa?
- Hvordan arbeider pedagogisk leder for at alle skal få være ute å delta i utelek, uansett forutsetning?
- Hvordan samarbeider pedagogisk leder med foreldre og eksterne instanser?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

2 barnehagelærerstudenter, Høgskulen på Vestlandet, sammen med Bernadette Pree, Førsteamanuensis ved Høgskulen på Vestlandet, avdeling bergen/ Fakultet for idrett, kosthold og naturfag. Er ansvarlig for dette forskningsprosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker å forske på hvordan pedagogisk leder tilrettelegger for barn med særskilte behov i utelek. I den sammenheng lurer vi på om du har lyst til å delta i forskningsprosjektet vårt. Vi har valgt å intervju 2 pedagogiske ledere i forskjellige barnehager for å se om det er noe forskjell i hvordan dere tilrettelegger.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta, innebærer det at du vil delta på et kvalitativt intervju som vil ta deg ca 45 min-1 time i form av møte. Spørsmålene vi stiller vil ta utgangspunkt i forskningsspørsmålene vi har utarbeidet oss. Vi ønsker å benytte et semi-strukturert intervju, noe som gjør at du kan få et oppfølgingsspørsmål.

Vi ønsker å ta opp intervjuet ved hjelp av diktafon, som en sikkerhet for å få med oss alt som blir sagt når vi skal transkribere.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. De som vil ha tilgang til informasjonen vi får er oss studenter og veileder Bernadette Pree. I vår oppgave skal vi ikke bruke navn eller kontaktopplysninger. Det vil bli brukt et fiktivt navn som gjør at ingen får tilgang til dine personopplysninger. Du vil ikke kunne bli gjenkjent i den ferdige oppgaven. Lydopptaket vi bruker vil bli innelåst på en låst pc som gjør at det kun er vi som har tilgang til opptaket.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes ca 15.06.23, og alt av opptak og personopplysninger vil da slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet har NSD - Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskulen på Vestlandet, avdeling Bergen, ved veileder Bernadette Pree.
 - Email: bernadette.pree@hvl.no
 - Telefonnummer: 94 49 82 32
- Høgskulen på vestlandet sitt personvernombud:
 - Email: personvernombud@hvl.no
 - tlf: 55 58 76 82

Med vennlig hilsen

Kandidatnummer 361 & 338, og veileder Bernadette Pree

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Hvordan tilrettelegger pedagogisk leder for inkludering av barn med særskilte behov i utelek", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i et kvalitativt intervju
- at intervjuet blir tatt opp på diktafon for videre transkribering
- at personopplysningene mine blir lagret frem til prosjektslutt

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Vurdering av NSD-søknad

16.05.2023, 13:12

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Barn med særskilte behov i utelek](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
385169**Vurderingstype**
Standard**Dato**
07.02.2023**Prosjektittel**

Barn med særskilte behov i utelek

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett / Institutt for idrett, kosthold og naturfag

Prosjektansvarlig

Bernadette Pree

Prosjektperiode

01.01.2023 - 15.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 15.06.2023.

[Meldeskjema](#)**Kommentar**

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

TAUSHETSPLIKT

Forskningsdeltagerne har yrkesmessig taushetsplikt. De kan ikke dele taushetsbelagte opplysninger med forskningsprosjektet. Vi anbefaler at du minner dem på taushetsplikten. Merk at det ikke er nok å utelate navn ved omtale av barna. Vær forsiktig med bruk av eksempler og bakgrunnsopplysninger som tid, sted, kjønn og alder.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.)

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!